

AMİSOS / AMİSOS

Cilt/ Volume 9, Sayı/ Issue 17 (Aralık/ December 2024), ss./ pp. 121-128
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1576688

Özgün Makale/ Original Article

Geliş Tarihi/Received: 31. 10. 2024
Kabul Tarihi/Accepted: 08. 12. 2024

BULAKBAŞI 8 YERLEŞMESİ VE KURGANLARI

BULAKBAŞI 8 SETTLEMENT AND ITS KURGANS

Ayhan YARDİMCİEL – Hüseyin METİN – Duygu DURMUŞ*

Öz

Bulakbaşı 8 Yerleşmesi olarak adlandırdığımız merkez, Iğdır'ın Karakoyunlu ilçesine bağlı Yazlık ve İslamköy köylerinin arasında bulunan düşük rakımlı bir lav tepesi üzerinde bulunmaktadır. Yerleşmeye ait olan kurganlar ile birlikte yerleşim, oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Savunma duvarlı yerleşim yerinin kurgan alanı, yerleşmenin güneyinde bulunmaktadır. Burada yapılan çalışmada 44 kurgan tespit edilmiştir. Kurganların çapları değişiklik göstermekle birlikte ortalama 5-15 m. aralığında değişmektedir. Kurgan bölgesinde defineciler tarafından yapılan kaçak kazılarla etrafa saçılmış seramik parçaları, koyu yüzlü yivli, derin kıvrımlı yivli ve ip tutamaklı yivli çanak ve çömlek parçalarına aittirler. Burada tespit edilen seramik tipolojisi Bulakbaşı 8 yerleşmesi ile bire bir uyumludur. Aynı zamanda kurganlarda kullanılan taşların işçiliği de yerleşim yerindeki taş işçiliği ile uyumludur. Savunma duvarlı bu yerleşim yerinin mimarisi Demir Çağı'na tarihlenmiştir. Bölgenin bu karanlık dönemlerini aydınlatan Urartu yazıtlarına göre bölgede Urartu öncesinde Erikua isimli bir krallık hüküm sürmektedir. Yine aynı kaynaklarda bölgeye yapılan seferler ve ele geçirilen ganimetler hakkında da bilgiler verilmektedir. Bölgeye yakın yazıtlı Urartu yerleşmesi Minuahinili ile diğer Urartu yerleşmeleri Bulakbaşı 4 ve 7'nin yapısal özellikleri ile seramik gelenekleri arasında uyum bulunmaktadır. İşte bu uyum dışında kalan diğer yerleşmelerin

* Sorumlu Yazar/Responsible Author: Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kars/Türkiye. E-posta: ayhanyardimciel@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4196-2102>

Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kars/Türkiye. E-posta: arkeologmetin@hotmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6790-4096>

Öğr. Gör., Kafkas Üniversitesi, Kazım Karabekir Teknik Bilimler MYO, El Sanatları Bölümü, Kars/Türkiye. E-posta: uygudurmus32@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7621-8768>

Urartu'nun işaret ettiği Erikua yerleşmeleri olmaları olasıdır. Bölgede yaptığımız arkeolojik yüzey araştırmalarında gerçekten de yerleşmelerin yapısal özellikleri, planları, seramik sanatları ve ölü gömme gelenekleri açısından iki farklı kültüre işaret etmektedir. Dolayısıyla Bulakbaşı 8 ve bu yerleşmeye bağlı kurgan alanı Erikua dönemine ait olmalıdır. Yerleşmenin Bulakbaşı Sulak Alanı ile Karasu Deresi'ne ve aynı zamanda kaynak suya olan yakınlığı Orta Tunç Devri'nde başlayan yerleşiminin Demir Çağı'nda da devam etmesine alt yapı oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Iğdır, Demir Çağı, Kurgan, Seramik, Yivli Çanak Çömlek.

Abstract

The center, which we call Bulakbaşı 8 Settlement, is located on a low-altitude lava hill between the Yazlık and İslamköy villages of Iğdır's Karakoyunlu district. The settlement, together with the kurgans belonging to the settlement, is spread over a very wide area. The kurgan area of the settlement with defensive walls is located in the south of the settlement. In the study conducted here, 44 kurgans were identified. The diameters of the kurgans vary, but they range from 5 to 15 meters on average. The ceramic pieces scattered around during illegal excavations by treasure hunters in the Kurgan region belong to dark-faced grooved, deeply curved grooved and grooved bowls and pottery pieces with rope handles. The ceramic typology identified here is exactly compatible with the Bulakbaşı 8 settlement. At the same time, the workmanship of the stones used in the kurgans is compatible with the stone workmanship in the settlement. The architecture of this settlement with defensive walls dates back to the Iron Age. According to the Urartian inscriptions that shed light on these dark periods of the region, a kingdom named Erikua ruled in the region before Urartian. The same sources also provide information about the expeditions to the region and the loot captured. There is harmony between the structural features and ceramic traditions of Minuahinili, an inscribed Urartian settlement close to the region, and other Urartian settlements, Bulakbaşı 4 and 7. It is possible that the other settlements outside this harmony are the Erikua settlements referred to by Urartu. The archaeological surveys we conducted in the region indeed point to two different cultures in terms of the structural features and plans of the settlements, ceramic arts and burial traditions. Therefore, Bulakbaşı 8 and the kurgan area connected to this settlement must belong to the Erikua period. The settlement's proximity to the Bulakbaşı Wetland and Karasu Stream, as well as to the spring water, provided the basis for the settlement that started in the Middle Bronze Age and continued in the Iron Age.

Keywords: Iğdır, Iron Age, Kurgan, Ceramics, Fluted Pottery.

1. Giriş

2016-2022 yılları arasında Ağrı ve Iğdır illerinde gerçekleştirilen arkeolojik yüzey araştırmaları¹ sırasında Iğdır'ın Karakoyunlu ilçesine bağlı Yazlık ve İslamköy köylerinin arasındaki bir lav tepesi üzerinde savunma duvarlı bir yerleşim yeri tespit edilmiştir.² Merkez bu aşamada Bulakbaşı Kale 8 olarak adlandırılmıştır. Ancak bölgedeki merkez sayısının artması, bu merkezlerin birbirlerine yakın olması ve bazılarının büyük mezarlıklara sahip olması sebebiyle bu merkezler savunma duvarlı yerleşim yeri olarak yeniden adlandırılmışlardır (Res. 1). Birkaç tepeye yayılmış oldukça geniş bir alana sahip yerleşmede yapılan çalışmalar tamamlandıktan sonra merkeze ait bir kurgan alanı tespit edilmiştir. Kurganların yapısal özellikleri genel olarak bölgedeki diğer kurganlarla uyumludur. Çapları 5 ile 15 m arasında değişen kurganlar yerleşmeden daha düşük bir seviyededirler. Bu bölüm Ağrı Dağı lav akıntılarının oluşturduğu tepeler arasında kalan düzlüklerden bir tanesidir. Bu düzlükler mezarlık alanı olarak kullanılmak dışında zaman zaman topografyaya bağlı olarak gölet alanları olarak da kullanılmışlardır. Gelinciktepe ve Ömerağa gibi yerleşim yerlerinin su sistemleri bahsedilen tipolojide tasarlanmıştır.³ Bulakbaşı 8 yerleşmesinin su sistemi ise

¹ Yüzey araştırması, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Kafkas Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Ayhan Yardımcıel başkanlığında kalabalık bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya Türk Tarih Kurumu ve Kafkas Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü maddi destek sağlamışlardır.

² Doğan-Gür-Yardımcıel 2022, 236-237.

³ Karataş 2022, 13, 16.

mezarlık alanının sonlandığı doğu kısımda olup farklı bir tipolojidedir. Buradaki su sistemi kaynak suya ve burada bulunan Karasu Deresi'ne ulaşmak için tasarlanmış olup, burada bulunan kayalık alan kesilerek bir koridor elde edilmiş ve su kaynaklarına ulaşım kolaylaştırılmıştır.⁴ Iğdır bölgesinde mezarlığa sahip yerleşim yeri olarak tanımladığımız ve kendi kendine yeter ekonomik sisteme sahip başka merkezler de bulunmaktadır. Bu merkezler; Karakoyunlu Erikua Yerleşmesi⁵ ile Melekli'de bulunan Gelinciktepe, Örgülütepe, Kasımtığı,⁶ Çilli'deki Luhiun⁷ Doğubayazıt bölgesinde Balık Gölü Yerleşmesi'dir.⁸ Bulakbaşı 8 ile beraber bu merkezler; yerleşmenin büyüklüğü, yapısal özellikleri, planı, yerleşme inşasında kullanılan taşların büyüklüğü, yerleşmede tespit edilen seramikler ve benimsenen ölü gömme geleneği açısından, Urartu'nun yazıtlarda⁹ belirttiği Erikua Krallığı'na işaret etmektedir.

Res. 1: Bulakbaşı 8 Yerleşmesi savunma duvarları

2. Savunma Duvarlı Yerleşme

Bulakbaşı 8 yerleşmesi, Ağrı Dağı'nın kuzeyi ile Iğdır Ovası'nın güneyinin Karakoyunlu bölgesinde birleştiği bölümde 860 m rakımlı fazla yüksek olmayan bir tepe üzerindedir. Zamanla yerleşimin yan tepelere de yayıldığı görülmektedir.¹⁰ Seramik buluntuları açısından yerleşim yerinin ilk olarak Orta Tunç Devri'nde kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹¹ Yerleşmenin mimari özellikleri ise Demir Çağı'na işaret etmektedir.¹² Yerleşim yerinin Bulakbaşı Sulak Alanı¹³ ile su kaynağına olan yakınlığı yer seçimi noktasında özenli davranıldığını göstermektedir. Yerleşmenin Demir Çağı'na tarihlenen mimari yapıları ve 44 adet kurgan göz önüne alındığında; kalabalık bir nüfus tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak mezarlık alanda alüvyon birikmesine bağlı olarak bazı mezarların kapanmış olduğu göz önüne alındığında mezar sayısının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Yerleşim yeri

⁴ Doğan-Gür-Yardimciel 2022, 236, 240.

⁵ Durmuş 2022, 217-227; Yardimciel 2022, 10, 21.

⁶ Yardimciel 2022, 10, 21.

⁷ Yardimciel 2022, 10, 21, Ural 2023, 128-130.

⁸ Gür 2022, 30-32.

⁹ Payne 2006, 5.1.3, 5.1.7

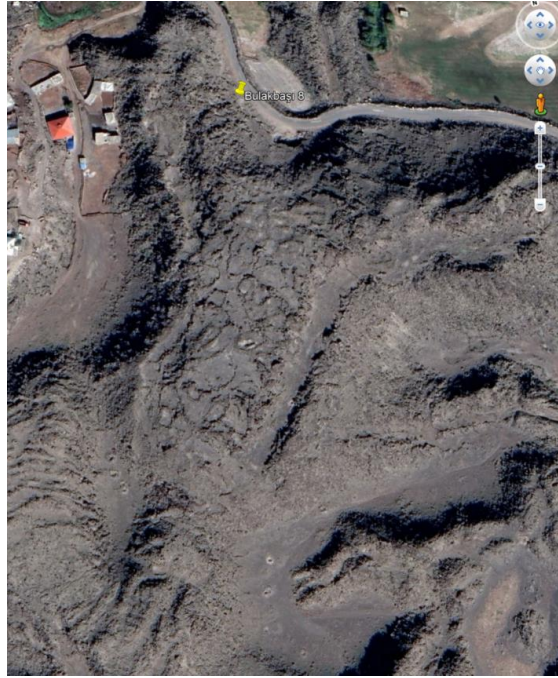
¹⁰ Doğan-Gür-Yardimciel 2022, 235-236.

¹¹ Durukan 2022, 354.

¹² Doğan-Gür-Yardimciel 2022, 235-236.

¹³ Kırpık 2023, 109-118.

Kuzeydoğu-güneybatı uzantılıdır. Yerleşmenin bu doğrultudaki uzunluğu yaklaşık 350 m'dir. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu uzunluk ise 140 m'dir. Yerleşmenin girişi konuşlanılan tepenin batı kısmında bulunmaktadır. Bu giriş kurgan alanının kuzeyinden geçmektedir. Yerleşme üzerinde tespit edilen yapı kalıntıları genel bir plandan uzak olup oldukça dağınık ve karmaşık bir sisteme sahip olsa da yerleşmenin genel olarak bir savunma duvarı ile çevrili olduğu görülmektedir. Bu yerleşme yerindeki konutların tespit edilen kısımları taşla inşa edilmiştir. Ancak yapıldığı dönemde tamamının taş olup olmadığı veya taş sonrası kerpiç ile devam edip etmediği belli değildir. Yerleşme yerinde mimari ile çağdaş olan seramikler tespit edilmiştir. Yerleşmenin düşük rakımlı bir tepe üzerinde olması, karmaşık bir plana sahip olması, bir kurgan alanına sahip olması hep birlikte değerlendirildiğinde bu yerleşme kale değil, savunma duvarlı yerleşim yeri olarak tanımlanmıştır (Res. 2).

Res. 2: Bulakbaşı 8 yerleşmesi uydu görüntüsü

3. Kurganlar

Bulakbaşı 8 yerleşmesinin kurganları, yerleşmenin güneyindeki düzlük alanda bulunmaktadır.¹⁴ 850 m rakım değere sahip kurgan alanı bu haliyle ova yerleşmesinden yaklaşık 20 m yüksekliktedir. Kurganlar için seçilen alan, Ağrı Dağı lav akıntıları ve tepelerinin arasındaki boşluk alanıdır. Bu boşluk alanlar zaman içinde Ağrı Dağı merkezli su kaynaklarının biriktirdiği alüvyonlarla dolduğundan düzlük alanlara dönüşmüşlerdir. Doğal yolla oluşan bu düzlük alanlar mezarlık alanı veya gölet olarak kullanılmışlardır. Bulakbaşı 8 yerleşmesinin güneyindeki bu alan 200x80 m. ölçülerinde geniş bir alanı kapsamaktadır. Burada tespit edilen 44 kurgan bir plandan uzak dağınık şekildedirler. Ek olarak kurganların yapısal özellikleri birbiriyle uyumlu olsa da büyüklüklerinde de bir standart yoktur. 5 ile 15 m aralığında ölçülere sahip kurganlar zemin üzerinde daire ve elips formlarında duvar ile çevrelenmişlerdir (Res. 3). Bu 44 kurganın büyük bölümü ise kaçak kazılar ile tahrip edilmiş şekilde tespit edilmiştir. Definecilerin tahrip ettiği kurganlardan etrafa saçılmış olan seramikler üzerinde yaptığımız değerlendirmede bu seramiklerin Bulakbaşı 8 yerleşmesi seramikleri ile renk ve form

¹⁴ Doğan-Gür-Yardımcıel 2022, 236.

açılardan uyumlu oldukları görülmüştür.¹⁵ Seramikler, Urartu öncesi Demir Çağı'na tarihlenmiştir. Urartu yazıtlarında da bölgede Erikua Krallığı'ndan bahsediliyor olmasından yola çıkılarak bu tür merkezler Erikua Krallığı'na tarihlendirilmektedir. Bölgede sürdürdüğümüz araştırmalarda kurgan kullanımının Urartu Krallığı sürecinde sonlandığı düşünülmektedir. Kalus kurganlarında K1 numaralı kurganda Urartu seramiklerine rastlanmıştır.¹⁶ Ancak bu oldukça sınırlı bir örnek olarak kayıt altına alınmıştır. Bölge; Urartu egemenliğine girmiş olmasına rağmen, bölgede kurgan geleneğinin yerel bir alışkanlık olarak bir süre daha devam ettiği anlaşılmaktadır.

Res. 3: Bulakbaşı 8 Yerleşmesi kurganları ve seramikleri

4. Seramikler

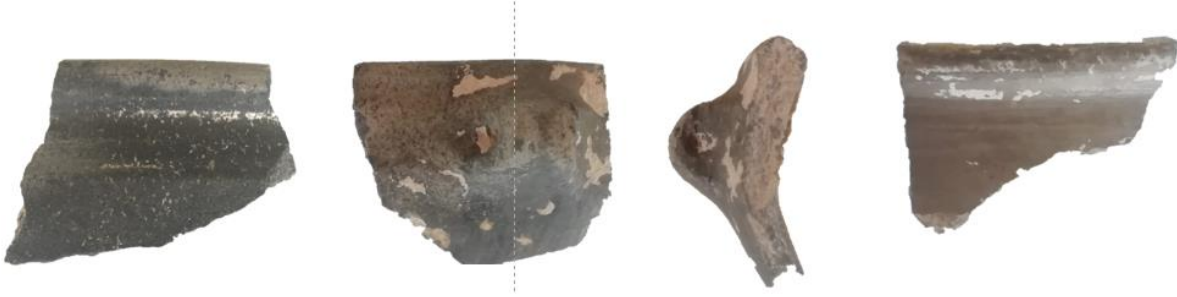
Bulakbaşı 8 yerleşmesinin tespit edilen seramikleri Demir Çağı'na ait seramiklerdir. Bu seramikler içerisinde tespit edilen formlar genel olarak çanak ve çömleklere ait formlardır. Bezeme olarak sade olan seramikler koyu yüzlü olup, yivli, derin kıvrımlı yivli, ip tutamaklı yivli örneklerden oluşmaktadırlar (Res. 4).¹⁷

Yerleşmede tespit edilen bu seramikler kurganlardaki seramiklerle uyumludurlar (Res. 3-4). Gerek kurganlardaki taş işçiliği ve gerekse seramik buluntuları kurgan mezarlığın yerleşme ile çağdaş olduğunu göstermektedir. Seramikler genel olarak gündelik hayatta kullanılan formlara ve büyüklüklere sahiptirler. Yerleşim yeri ile kurgan alandaki seramiklerin benzerliği de buna işaret etmektedir. Ölü armağanı olarak mezara konulan bu seramiklerin bazılarının yiyecek konulduğu bilinmektedir. Ancak seramik buluntuları açısından yerleşmenin ilk kez Orta Tunç Devri'nde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Orta Tunç Devri'ne tarihlenen monokrom seramikler, bu yerleşim yerinde 7 parça olarak tespit edilmiştir. Ancak; kurgan alanında Orta Tunç Devri'ne ait seramik parçalarına rastlanmamıştır.

¹⁵ Doğan-Gür-Yardimciel 2022, 236.

¹⁶ Doğan-Gür-Yardimciel 2022, 230-231.

¹⁷ Doğan-Gür-Yardimciel 2022, 235-236.

Res. 4: Yerleşmenin seramikleri

5. Tarihleme

Bulakbaşı 8 yerleşmesinin yerleşim arkeolojisi kapsamında işlevsel değerlendirmesi ve dönemsel tarihlenmesinin yapılabilmesi için tipolojik tanımlamadan faydalanılmıştır. Bu tipolojik tanımlamalar; yerleşme ile mezarlık alandaki mimari üslup ile seramik sanatı ve ölü gömme geleneği başlıklarından oluşmaktadır. Bulakbaşı 8 yerleşmesi, yerleşme dışında mezarlık alanı ve su sistemine sahip kompleks bir merkezdir. Yerleşim yerindeki inşa tekniği topografyaya uygun yapı planları, oldukça büyük ancak polygonal taşların savunma duvarlarında kullanılmış olması, yerleşim yerinin bir plandan uzak düzensiz bir plana sahip olması yerleşmenin ilk etapta Demir Çağı'na tarihlenmesi gerektiği fikrini uyandırmıştır. Kale eteğinde tespit edilen kurganların varlığı ise bu tarihlendirmeyi pekiştirmiştir. Bölgede yaptığımız araştırmalar kurgan tipi ölü gömme geleneğinin Orta Demir Çağı'nda sadece Erikua Krallığı tarafından kullanıldığını göstermektedir. Bu kurgan tipi ölü gömme geleneği Iğdır Ovası'nda Kalkolitik Çağ'dan itibaren benimsenen ve uygulanan bir gelenektir. Bir başka Orta Demir Çağı krallığı olan Urartu'nun bölgeyi ele geçirmesiyle birlikte bu geleneğin de sonlandığı anlaşılmaktadır. Gerek yerleşim yeri gerekse kurgan alanda tespit edilen seramiklerin tamamı da Urartu öncesi Demir Çağı kültürüne ait seramiklerdir. Dolayısıyla yerleşim yerinin mimari inşa tekniği, planı, yapı malzemesi olarak kullanılan taşların işleme durumu ve büyüklüğü ile seramik sanatı ve ölü gömme geleneği ile ilgili bilgiler hep birlikte değerlendirildiğinde Orta Demir Çağı'na tarihlenen yapının Urartu öncesi bölgede var olan Erikua Krallığı'na ait yerleşmeler olduğu anlaşılmaktadır. Urartu Krallığı'nın ortaya çıkmasından evvel bölgede var olduğu anlaşılan Erikua Krallığı'nın bu yapıları aynı zamanda Erken Demir Çağı sürecine de ait olabilirler. Urartu Krallığı'ndan önce bölgede var olduğu anlaşılan Erikua Krallığı'nın Urartu Krallığı'nın kurulduğu dönemde de var olması hatta Urartu çivi yazılı yazıtlara göre Erikua Krallığı'nın II. Sarduri döneminde de var olması Erikua Krallığı'nı Erken Demir Çağı ile birlikte Orta Demir Çağı'na da tarihlenmeyi gerektirmektedir. Bu bakımdan yazıda zaman zaman Urartu öncesi Demir Çağı tanımlaması geçmektedir. Bölgede iki farklı Demir Çağı kültürünün olduğu yüzey araştırmaları sırasında kesinlik kazanmıştır. Tespit edilen arkeolojik sitelerin Erikua ya da Urartu krallıklarından hangisine tarihleneceği noktasında tipolojik tanımlama yoluyla bir yere kadar mesafe alınmaktadır. Bu tipolojik tanımlamalar da belirtildiği gibi yapısal özellikler, seramik sanatı ve ölü gömme geleneği üzerinden yapılmaktadır.

6. Sonuç

Bulakbaşı 8 Yerleşmesi ve kurganları, Kültür Varlıkları Müzeler Genel Müdürlüğü'ne gönderilen çalışma raporu dışında ilk kez kapsamlı olarak bu makale ile bilim camiasına tanıtılmıştır. Bulakbaşı bölgesinde yaptığımız araştırmalar sırasında tespit ettiğimiz her merkez kale olarak tanımlansa da araştırmanın ilerleyen süreçlerinde burada kale olarak tanımlanan merkez sayısının 8'e yükselmesi ve aynı zamanda bu merkezlerin birbirlerine oldukça yakın olmaları merkezlerin aslında savunma duvarlı yerleşmeler olarak tanımlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Buradan hareketle bu makaleye konu merkez Bulakbaşı 8 yerleşmesi olarak

adlandırılmıştır. Genel olarak bölgede yaptığımız araştırmalarda Kalkolitik Çağ'dan Geç Demir Devri'ne ulaşan süreci kapsayan aralıksız bir yerleşim sürekliliği tespit edilmiştir. Dolayısıyla bölge, coğrafyası ve coğrafi alt yapısının gereği olarak yerleşik kültürlerce kullanılmıştır. Transhümanist olarak tanımladığımız bu yaşam tarzına ait yerleşmelerin, yerleşim yeri olarak tanımlanmasında en önemli kriter, yerleşime ait bir mezarlığın da tespit edilmesidir. Bulakbaşı 8 Yerleşmesi bu tanımlamaya dâhil olan bir merkezdir. Merkezin su sistemi, kurganları, yerleşimin karmaşık planı ile birkaç tepeye yayılmış büyüklüğü hep birlikte değerlendirildiğinde bu merkez yerleşik kültüre ait savunma duvarlı bir yerleşim yeri olarak tanımlanmaktadır. Yerleşim yerinin kurganları bölgede Kalkolitik Çağ'dan itibaren uygulanmaya başlayan ve Urartu Krallığı'na kadar devam eden ölü gömme geleneğini yansıtmaları açısından önemlidir. Bu kurganlarda defin işleminin nasıl yapıldığı veya çoklu gömü olup olmadığı ne yazık ki bilimsel bir kazı olmadan cevaplanacak sorular değildir. Defineciler tarafından kaçak olarak kazılan mezarların tamamı tahrip olduğundan defin ve çoklu gömü hakkında fikir yürütmek yine olanaksız olmuştur. Ancak kurgan alanının yamaçta bulunması, alüvyon topraklar tarafından sürekli olarak örtülmesi burada daha fazla mezarın olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Dolayısıyla bu arkeolojik sitede ciddi bir nüfusun yaşadığı anlaşılmaktadır. Bulakbaşı bölesinin eşsiz konumu gereğince Orta Tunç Çağı'nda başlayan yerleşiminin Demir Çağı'nda önce Erikua sonra Urartu Krallıklarınca devam ettirildiği görülmektedir. Bu bölgede özellikle Urartu öncesi merkezlerde yapılacak arkeolojik kazılar Erikua Krallığı ile birlikte bölge arkeolojisi açısından oldukça faydalı olacaktır.

Yazarların Katkısı / Author Contributions: Çalışmaya; Yazar 1: % 40, Yazar 2: % 30, Yazar 3: % 30 oranında katkı sağlamıştır. / To work; Author 1: 40%, Author 2: 30%, Author 3: 30% contributed to the study.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The authors declare no conflict of interest.

Kaynakça

- Doğan, A. - Gür, B. - Yardimciel, A. 2022, "Ağrı-Iğdır İlleri Orta ve Son Tunç Çağı Aras Boyalıları Kültürü Kale, Nekropol, Yerleşim Yeri ve Çanak Çömlekleri 2019-2020 Yılı Yüzey Araştırması", *2019-2020 Yüzey Araştırmaları*, 1, 229-244.
- Durmuş, D. 2022, "Karakoyunlu Erken Demir Çağı Şehri: Sur Duvarları", *Aras Havzası I, (Tarih, Coğrafya, Arkeoloji, Kültür ve Sanat)*, (Eds. Yardimciel, A.-Aydın, T.), Kabalcı Yayıncılık, 217-227
- Durukan, A. 2022, "Iğdır Bölgesi Orta Tunç Çağı Merkezleri", *Aras Havzası I, (Tarih, Coğrafya, Arkeoloji, Kültür ve Sanat)*, (Eds. Yardimciel, A.-Aydın, T.), Kabalcı Yayıncılık, 347-362.
- Gür, B. 2022, "Karasu-Aras Dağları'nın Güney Yamaçlarında Doğubayazıt Bölgesi Erken Demir Yerleşmeleri", *Amisos I Orta Aras Havzası Özel Sayısı*, 28-36.
- Karataş, A. 2022, "Ağrı Dağı Çevresinde Antik Dönem Su Yapıları", *Aras Havzası I, (Tarih, Coğrafya, Arkeoloji, Kültür ve Sanat)*, (Eds. Yardimciel, A.-Aydın, T.), Kabalcı Yayıncılık, 9-18.
- Kırpık, M. A. 2023, "Tarihsel Süreçte Toplumların Yerleşim Alanı Belirlemelerine Biyolojik Açından Bir Bakış: Bulakbaşı Sulak Alanı Örneği", *Aras Havzası II, (Tarih, Coğrafya, Arkeoloji, Kültür ve Sanat)*, (Ed. Yardimciel, A.), Kabalcı Yayıncılık, 109-118.
- Payne, R. P. 2006, *Urartu Çivi Yazılı Belgeler Kataloğu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- Ural, S. 2023, “Cumhuriyet Devrinde Orta Aras Havzasında Arkeolojik Faaliyetler”, *Aras Havzası II, (Tarih, Coğrafya, Arkeoloji, Kültür ve Sanat)*, (Ed. Yardimciel, A.), Kabalcı Yayıncılık, 119-137.
- Yardimciel, A. 2022, “Esikçağ’da İğdır Ovası”, *Doğal ve Beşeri Bilimler Açısından İğdir I*, (Ed. Aydın, T.), Astana Yayınları, 6-27.